

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СІЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

В. П. Гавриш*, Г. І. Гавриш, Л. Г. Гулько*****

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Основою стратегічного розвитку економіки України є перехід від експортооріентованого сировинного зростання до інноваційного типу економічного розвитку. Національна інноваційна система визначає головні аспекти конкурентоспроможності і викликає потребу корегування внутрішньої та зовнішньої державних політик в таких напрямках, як наука і технологія, промислова політика, зовнішньоторгівельна політика, регіональна політика. В Україні формування національної інноваційної системи передбуває на початковому етапі розвитку, хоча й має всі передумови для його створення.

Проблемам інноваційного розвитку підприємств присвятили наукові роботи такі учені, як: А. С. Гальчинський, Б. Я. Панасюк, Б. І. Соколов, О. І. Волков, Л. І. Федулова, М. П. Денисенко, М. Шарко та ін.

Мета статті полягає в дослідженні шляхів інноваційного розвитку підприємств Хмельницької області та напрямків його активізації.

На державному рівні в Україні задекларовано курс на інвестиційно-інноваційний розвиток економіки, проте інноваційні процеси гальмується цілою низкою організаційних, фінансових та правових проблем. Незважаючи на досить високі темпи зростання, економіка продовжує базуватись на сировинному та низькотехнологічному устрої. Зростання ВВП на основі впровадження нових технологій складає лише 0,7 % (проти 90 % — у розвинених країнах світу). У світовому рейтингу конкурентоспроможності Україна сьогодні посідає 78 місце серед 117 країн.

Інноваційний розвиток в Україні передбачає цілеспрямоване використання та застосування до господарської діяльності результатів інтелектуальної науково-технічної творчості — прав на об'єкти промислової власності: винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Ці винахідницькі інновації, як внутрішній двигун виробництва, дозволяють зробити стрибок від старої виробничої функції до нової, прискорюючи технологічний та економічний розвиток держави. Значний рівень ефективності витрат, пов'язаних з патентно-ліцензійною діяльністю, створює економічні умови для високої продуктивності інвестицій у цю сферу, посилення трансферу технологій за рахунок використання об'єктів інтелектуальної науково-технічної власності та реалізації прав на них.

Сучасний стан винахідництва в Україні не відповідає можливостям та науково-технічному потенціалу держави. Поглиблення економічної кризи, спад виробництва, ігнорування НТП на промислових підприємствах привели до руйнації науково-технічної

© Гавриш В. П., Гавриш Г. І., Гулько Л. Г., 2008

* доцент кафедри економічної теорії і підприємництва Хмельницького університету управління та права, кандидат економічних наук, доцент

** старший викладач кафедри економічної теорії і підприємництва Хмельницького університету управління та права

*** старший викладач кафедри фінансів та банківської справи Хмельницького національного університету

діяльності, занепаду винахідницької творчої активності в галузях промисловості, регіонах та областях України. З року в рік в країні зменшується кількість використаних винаходів.

Інноваційний характер розвитку економіки вимагає значних капітальних вкладень. На сьогодні фінансування інновацій здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємств. Основними стримуючими факторами є те, що існуюча фінансово-кредитна система не може забезпечити промислові підприємства в необхідній кількості кредитними ресурсами прийнятної вартості, а також низька платоспроможність внутрішнього ринку. Низька частка інноваційної продукції свідчить про те, що в промисловому комплексі домінують виробництва низьких технологічних укладів. Тому просте технологічне утворення існуючої технологічної бази не зможе забезпечити довготривале економічне зростання.

Сучасна регіональна політика в Україні передбачає зміцнення потенціалу розвитку окремих регіонів країни та їхньої конкурентоспроможності. Основним пріоритетним завданням регіональної економічної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності, повинен стати розвиток науково-технологічного та інноваційного потенціалу регіонів. Засобом досягнення таких цілей є, зокрема, розробка та реалізація регіональних інноваційних програм.

Регіональні інноваційні програми — це затверджені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними і районними радами програми, які включають в себе комплекс завдань, заходів і проектів, спрямованих на досягнення інноваційного розвитку окремого регіону. Інформаційною базою розробки та виконання інноваційних програм є:

1) Порядок використання у 2007 р. коштів, передбачених у державному бюджеті для утримання регіональних центрів інноваційного розвитку та впровадження регіональних і галузевих інноваційних програм, згідно наказу Державного агентства України з інвестицій та інновацій від 16.10.2007 р. № 104¹;

2) Закони України:

- "Про інноваційну діяльність"²;
- "Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні"³;
- "Про наукову і науково-технічну діяльність"⁴;
- "Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки в Україні"⁵.

На рівні Хмельницької області було розроблено Програму науково-технічного та інноваційного розвитку Хмельницької області на 2006-2007 роки. Ця Програма розроблена у відповідності до Законів України "Про інноваційну діяльність", "Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні", Державної програми розвитку промисловості до 2011 р. та на виконання розпорядження голови Хмельницької обласної державної адміністрації від 14 липня 2005 р. № 227.

Програма орієнтована на створення сприятливих умов для інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності області, забезпечення використання її економічного потенціалу на інноваційній основі, розвитку інноваційної культури суспільства. Заходи Програми спрямовані на здійснення інноваційної діяльності в пріоритетних напрямках, визначених рішенням тринадцятої сесії обласної ради від 15 вересня 2004 р. № 8-13/2004 "Про середньострокові пріоритетні напрямки інноваційної діяльності на 2004-2007 роки в Хмельницькій області", підтримку власників інноваційних проектів підприємств області в межах повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, надання допомоги потенційним інвесторам у провадженні їх інноваційних та інвестиційних проектів та території області.

Основною метою Програми є створення інноваційної моделі розвитку промисловості області на основі поєднання науково-технічної та виробничої сфер. Основними завданнями Програми є орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки області, а саме:

- стабільне зростання частки наукомісткого сектора виробництва, зокрема в доданій вартості та зайнятості;

¹ Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для утримання регіональних центрів інноваційного розвитку та впровадження регіональних і галузевих інноваційних програм: наказ Державного агентства України з інвестицій та інновацій від 16.10.2007 р. // ОВУ. — 2007. — № 82. — Ст. 3056.

² Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. // ОВУ. — 2002. — № 31. — Ст. 1447.

³ Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16.01.2003 р. // ОВУ. — 2003. — № 7. — Ст. 271.

⁴ Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 16.01.2003 р. // ОВУ. — 2003. — № 7. — Ст. 271.

⁵ Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки в Україні: Закон України від 11.07.2001 р. // ОВУ. — 2001. — № 31. — Ст. 1387.

- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва у розвитку інноваційної діяльності, створення умов для збереження, розвитку і використання науково-технічного та інноваційного потенціалу;

- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;

- сприяння інноваційній діяльності, надання допомоги підприємствам у впровадженні у виробництво високотехнологічної інноваційної продукції;

- залучення інвестиційного капіталу, в тому числі іноземного, для реалізації інноваційних проектів;

- створення інноваційної інфраструктури, як інструменту реалізації Програми;

- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;

- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Проте вказана Програма зазнає труднощів з реалізацією через відсутність загальнодержавної інноваційної стратегії та політики підтримки і розвитку науково-технічного потенціалу країни. Водночас в області втілюються на практиці інші шляхи інноваційного розвитку регіону. Зокрема, окремі заходи, направлені на підтримку інноваційної діяльності в регіоні, визначені Регіональною програмою розвитку малого підприємництва в Хмельницькій області на 2007-2008 роки, затвердженою рішенням сьомої сесії п'ятого скликання Хмельницької обласної ради від 31 січня 2007 р. № 8.

Так, за сприянням проекту "Економічний розвиток міст" та за підтримки Хмельницької облдержадміністрації і виконавчого комітету Кам'янець-Подільської міської ради започатковано проект по створенню та розвитку Кам'янець-Подільського інвестиційно-промислового парку.

Упродовж 2007 р. з метою розвитку інноваційної діяльності та трансферу технологій облдержадміністрацією та місцевими органами влади та самоврядування вживались заходи щодо налагодження виробничих кооперативних взаємовідносин між великими та малими підприємствами у формі кластерних об'єднань. Так, на сьогодні в області функціонують будівельний, швейний, продовольчий, туристичний та харчовий кластери, кластерні об'єднання підприємств з органічного землеробства, "зеленого туризму", свинарства, переробки м'яса, садівництва.

Особливого розвитку в Хмельницькій області набули туристичні кластери, орієнтовані на використання багатих природних та культурних ресурсів Поділля. В цьому напрямі вагомих результатів досяг туристичний кластер м. Кам'янець-Подільський. Започаткована нова для регіону форма підприємницької діяльності — сільський туризм, перші паростки якого закладені у с. Гриців Шепетівського району (кластер сільського туризму "Оберіг"). З метою виявлення резерву активізації діяльності кластерів на Поділлі на Міжнародному форумі з трансферу технологій та інновацій акцентувалася увага на вивчені досвіду Хмельницької області у формуванні кластерних моделей розвитку та пошуку шляхів підвищення рівня інноваційності та продуктивності кластерних об'єднань Хмельниччини.

При фінансовій та організаційній підтримці Держіннофонду, який сьогодні реорганізовано у Українську державну інноваційну компанію, в Хмельницькій області виконано 49 інноваційних проектів на загальну суму біля 38 млн. грн., освоєно виробництво і випущено інноваційної продукції на суму більше 320 млн. грн., а саме: малогабаритної техніки та фуражирів для сільського господарства, побутових газових лічильників нової конструкції, електронагрівальних пристрій для обігріву приміщень, газоутворюючих паст для виробництва пористих бетонів, високопродуктивних екструдерних установок по виготовленню олії, впроваджені новітні технології лапароскопічної хірургії, виробництва санітарно-будівельної кераміки, високоміцного та формовочного гіпсів, комбікормів. Вперше в Україні на підприємствах області розпочато виробництво цінних інноваційних продуктів: активованого деревного вугілля, високоефективного гранульованого комплексного добрива, довговічних покривельних та гідроізоляційних матеріалів. На базі впроваджених на підприємствах інноваційних проектів в області реалізуються програми "Економного опалення бюджетних закладів на базі технології "Електропік" та "Впровадження енергозберігаючих технологій у житловому будівництві".

Проте розвиток інноваційної діяльності в регіоні гальмує ряд проблем, які неможливо вирішити органам виконавчої влади з причин перевищення їх компетенції. Питання, що

перешкоджають інноваційній діяльності, є типовими та визначені у рекомендаціях парламентських слухань на тему: “Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації”, схвалені Постановою Верховної Ради України від 27.06.2007 р.⁶

З метою вжиття першочергових заходів у напрямку формування та розвитку національної інноваційної системи Головним управлінням економіки облдержадміністрації було надано Міністерству економіки України пропозиції щодо вдосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку фахівців з інноваційного менеджменту з урахуванням загальнодержавних та регіональних потреб, проведена робота по визначеню потреби регіону у таких спеціалістах. Для забезпечення сучасної виробничої бази підготовки спеціалістів слід використовувати виробничу базу провідних підприємств та навчальних закладів області з використанням передового досвіду економічно розвинутих країн. Для цього етапу необхідним є проведення наступних заходів:

1. Проведення моніторингу забезпечення та потреб в фахівцях окремих спеціальностей;

2. Формування планів підготовки фахівців з вищою та середньою спеціальною освітою в навчальних закладах області.

Враховуючи можливості, що надає Закон України “Про інноваційну діяльність”, для активізації інноваційного розвитку економіки області необхідні дії у наступних напрямках.

По-перше, вирішення завдання підняття науково-технічного рівня інноваційних проектів, використання не просто нових технологій, а технологій, що забезпечують науково-технологічний прорив у певних галузях і дають змогу виходу виробництва на якісно новий рівень. Значна кількість інноваційних пропозицій від підприємств області недостатньо відпрацьовані: відсутня технологічна чи продукційна новизна, недостатній рівень маркетингових досліджень, низька прибутковість проекту, економічна необґрунтованість тощо. Це означає, що в більшості підприємств відсутній “портфель” перспективних розробок, для чого потрібно відтворювати чи оживляти процеси технічної творчості, пошуку нових науково-технічних досягнень.

По-друге, враховуючи обмеженість коштів підприємств і бюджету, які можна направити на розвиток економіки області і окремих її галузей, необхідно розвивати і стимулювати інноваційні процеси як сьогодні, так і на перспективу в тих секторах ринку, де є сенс одержати позитивний результат в конкурентній боротьбі з розвиненими державами світу. Для нашої області це сільське господарство, харчова та переробна промисловість, виробництво будівельних матеріалів і легка промисловість. Вкладати інноваційні кошти в інші галузі у зв’язку з їх обмеженістю і скороченими строками освоєння недодільно.

Успішна реалізація інноваційної політики в області, можлива лише при умові активної участі всіх суб’єктів цього комплексного процесу: органів місцевої влади, державних установ, що виконують в регіоні функції координації інноваційної роботи, інформаційного забезпечення процесу розробки та випуску продукції, її сертифікації, правового захисту, наукових організацій, промислових підприємств і навіть окремих винахідників. Такі злагоджені дії дозволяють удосконалити напрям економічного розвитку Хмельницької області і забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств.

Успіх інноваційної діяльності залежить від її сумісності з економічною політикою держави. Відсутність чіткої державної програми інноваційного розвитку економіки гальмує втілення регіональних інноваційних програм та обмежує можливості місцевих органів самоврядування стосовно регіональної інноваційної політики. З цих причин, зокрема, незадовільними є темпи впровадження інноваційних технологій та методів діяльності в економіку Хмельниччини. Водночас позитивними прикладами в цьому напрямку є досвід організації кластерних структур у Хмельницькій області, створення Кам’янець-Подільського інвестиційно-промислового парку тощо.

⁶ Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації»: Постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 р. // ВВР. — 2007. — № 46. — Ст. 525.